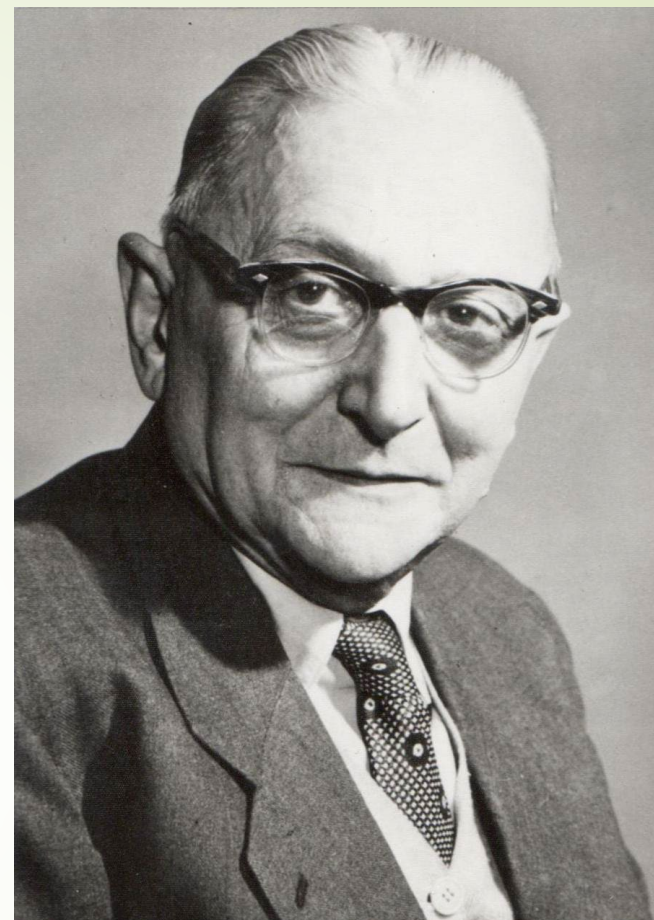

Prierez životom a hudobnou tvorbou Jána Pöschla

Viliam Tarjányi

27. 03. 1890 Linz – 05. 09. 1961 Valtice

Osobnosť, ktorá sa zapísala veľkými písmenami do histórie hudobného života mesta Prešov. Zakladateľ niekoľkých hudobných telies mesta, skladateľ a dirigent. Prvý riaditeľ poštátnenej Hudobnej školy v Prešove.

Obsahová časť

2

- Predhovor (strana 4-5)
- Detstvo a hudobné začiatky Jána Pöschla (strana 6-7)
- Roky 1919 – 1961 strávené v Prešove (strana 12-18)
- Posledné chvíle života Jána Pöschla (strana 23-24)
- Tvorba Jána Pöschla (strana 28-31)
- Prínos Jána Pöschla pre dychovú hudbu (strana 35-36)
- Ocenenia a uznanie (strana 37)
- Perličky zo života Jána Pöschla (strana 43-44)
- Dychová hudba - Robotnícky kultúrny spolok v Prešove v období 1921-1961 (strana 47-50)
- Genéza názvu Dychovej hudby RKS (strana 52)
- Perličky zo života Dychovej hudby RKS (strana 59)
- Súpis publikácií o živote a tvorbe Jána Pöschla (strana 60)

- Protagonisti publikácie o Jánovi Pöschlovi (strana 61)
- Autor dokumentu (strana 62-64)
- Zdroje prezentácie (strana 65-67)
- Tiráž (strana 68)

Predhovor

4

Publikácia je spracovaná na základe presných, autenticky overených, dostupných údajov, ktoré doteraz boli zverejnené týkajúce sa života, tvorby Jána Pöschla počas pôsobenia v Prešove.

Informácie sú spracované aj na báze spomienok, rozhovorov, originál listov zakladajúcich členov RKS (pp. Beisetzer Karol, Béreš Ján, Novotný Jozef), ktoré zakomponoval vo svojej diplomovej práci Semko (1968). Navyše je obohatená o niektoré unikátne fotografie a texty doposiaľ nikde nepublikované.

Hlavnými protagonistami publikácií o živote Jána Pöschla boli predovšetkým František Matúš, Viliam Tarjányi, st., Július Humeňanský. Pán Matúš sa venoval tematicky osobnosti Jána Pöschla. Cenné sú poznatky Viliama Tarjányiho, st. z rozprávania, stretnutí, zachytené v jeho rukopise o súkromnom živote a okamihoch z posledného stretnutia s Jánom Pöschlom, pred smrťou priamo vo Valticiach, s ktorým 15 rokov úzko spolupracoval. Veľkú pozornosť si zaslúži publikácia Júliusa Humeňanského, ktorú zostavil na základe rozprávania vtedajších členov RKS (L. Kolodzejský, J. Poráč, J. Mikolaj, V. Tarjányi).

Životné medzníky, tvorba Jána Pöschla v období rokov 1919-1961 a roky 1919-2012 o existencii dychovej hudby RKS v Prešove sú spracované v publikáciách Viliama Tarjányiho ml.

Určité informácie sú čerpané z článkov v periodickej tlači (Šariš, Slovenská sloboda, Hlas ľudu, Ozvena, Prešovské noviny, Prešovský večerník) a Slovenského biografického slovníka.

Súčasťou dokumentu sú fragmenty dychového súboru RKS z obdobia rokov 1919-1961. Zámerne je spracovaných 42 rokov tohto hudobného telesa, v ktorom pôsobil zakladateľ, kapelník, dirigent, skladateľ a pedagóg Ján Pöschl.

Tripolitana - Krajské múzeum v Prešove má cennú zbierku Fondu literárnej histórie a to: notového materiálu (skladby, partitúry), ktoré skomponoval Ján Pöschl. Súkromné veci (listy, osobné predmety, uniformy, fotografie, výstrižky z novín, adresár členov hudby...) Jána Pöschla.

Mám za to, že publikácia je najkompaktnejší a najucelenejší dokument po stránke obsahovej, ktorá zachytáva život Jána Pöschla v Prešove.

Autor

Detstvo a hudobné začiatky Jána Pöschla:

Narodil sa v Linzi (Rakúsko) v hudobne vzdelanej rodine. Otec Jozef bol vojenským kapelníkom a matka Johana, výbornou klaviristkou. Prvé dva roky ľudovej školy navštevoval v Českých Budějoviciach. Ján Pöschl absolvoval nižšiu strednú školu. Mal troch súrodencov, dvoch bratov a sestru. Prvý brat zomrel roku 1889 (Semko, 1968 s.5).

Už ako šesťročný vedel čítať noty a ako osemročný sa stal žiakom známeho husľového pedagóga Heinricha Dessauera na hudobnej škole v Linzi, na ktorej študoval hru na husliach. Od roku 1900 postupne nadobúdala u profesora Augusta Göllericha (tajomníka Ferenc Liszta) ďalšie vzdelanie v hre na klavíri a v kompozícii. Mladý Ján Pöschl vyrastal vo vojenskom ovzduší, a preto sa rozhodol podobne ako jeho otec pre vojenskú dráhu muzikanta. Od roku 1905 je žiakom na vojenskej hudobnej škole v Miškovci (maď. Miskolc). Počas vojenskej služby súkromne sa zdokonaľoval v harmónii u profesora Ernesta Lányiho (učiteľa ďalšieho prešovského skladateľa Mikuláša Moyzesa) a inštrumentáciu u profesora Júliusa Szent-Gályho (Tarjányi ml. 2013).

Po skončení vojenskej prezenčnej služby nastúpil miesto dirigenta v divadelnej spoločnosti v Debrecíne, ktorej riaditeľom bol Koloman Mezey. S divadelným súborom navštevoval každoročne cez prázdniny Prešov. (Semko, 1968 s.6).

V týchto časoch sa začína kontakt Jána Pöschla s Prešovom. Tento fakt je uverejnený v prešovských novinách samotným Jánom Pöschlom, ktorý si spomína na príchod do Prešova takto: „Keď som prišiel v roku 1908 do Prešova, tu som videl a najmä počul nevídané množstvo krásnych a zaujímavých melódií. To aj rozhodlo o tom, že som trvalo zakotvil v Prešove. Najprv ako korepetítor divadla, neskôr ako jeho prvý dirigent. No prvá svetová vojna prerušila moju prácu a cez celý čas vojny som bol kapelníkom 114. pešieho pluku, ktorý mal svoj káder v Krakove (Míča 1959).

Môžeme sa domnievať, že príchod v roku 1908 bol jeho prvým kontaktom s Prešovom podľa všetkého už ako absolventa vojenskej hudobnej školy v Miškovci. Schopným vojenským muzikantom a inštrumentátorom vojsko odsúhlasilo spoluprácu, angažmány s Mestskými divadlami. Vychádzajúc z tohto predpokladu je potom reálne, že Ján Pöschl nastúpil v roku 1908 ako korepetítor do Mestského divadla v Prešove, (ako vojak do roku 1911), kde pôsobil až do roku 1914.

Je potrebné uviesť, že od roku 1908 až do roku 1911 bol Ján Pöschl ešte v službách c. a k. peší pluk č.65 – Hudba v Miškovci. Po „ukončení nosenia uniformy“ od septembra 1911 sa natrvalo usadil v Prešove a stal sa korepetítorom Mestského divadla v Prešove. (Tabuľka 1)

Túto informáciu spresňuje zdroj z dobovej fotografie (júl 1910) a originálny text Jána Pöschla na druhej strane fotografie (strana 9), v ktorom sa uvádza, že Ján Pöschl pôsobil do roku 1911 vo vojenskej hudbe pešieho pluku č.65 v Miškovci. (foto č. 8 archív Krajského múzea v Prešove).

Pôsobenie Jána Pöschla v začiatkoch druhej dekády 20. storočia je známe. Vypuknutím 1. svetovej vojny 28.07.1914 až do ukončenia dňom 11.11.1918 bol najprv dirigent Vojenského frontového divadla, neskôr kapelníkom 114. pešieho pluku so sídlom v Krakove (Semko, 1968 s.7).

Obdobie miesta pobytu Jána Pöschla, po skončení 1. svetovej vojne, nie je možné z dostupných informácií spoľahlivo určiť. Je pravdepodobné, že sa vrátil do Prešova, ale v novom československom prostredí po vzniku republiky bol bez práce. Živil sa, ako sa dalo, hrával najmä s cigánskymi kapelami po zábavách.

Vojenská hudobná škola v Miškovci. Ján Pöschl, slobodník (gefreiter) - vo výreze
/28.09.1907/

8

► Text:

Inf.-Rgmt - Musik N 65

Zum Andenken an meine Dienstzeit

in Miskolcz, ann 27./VII.1910

Noch 413 Tage, bis ich los bin eine Garnitur truge.

Ján Pöschl zugsführer 1905 - 1911

Pr. č. :739/73:LH 2872

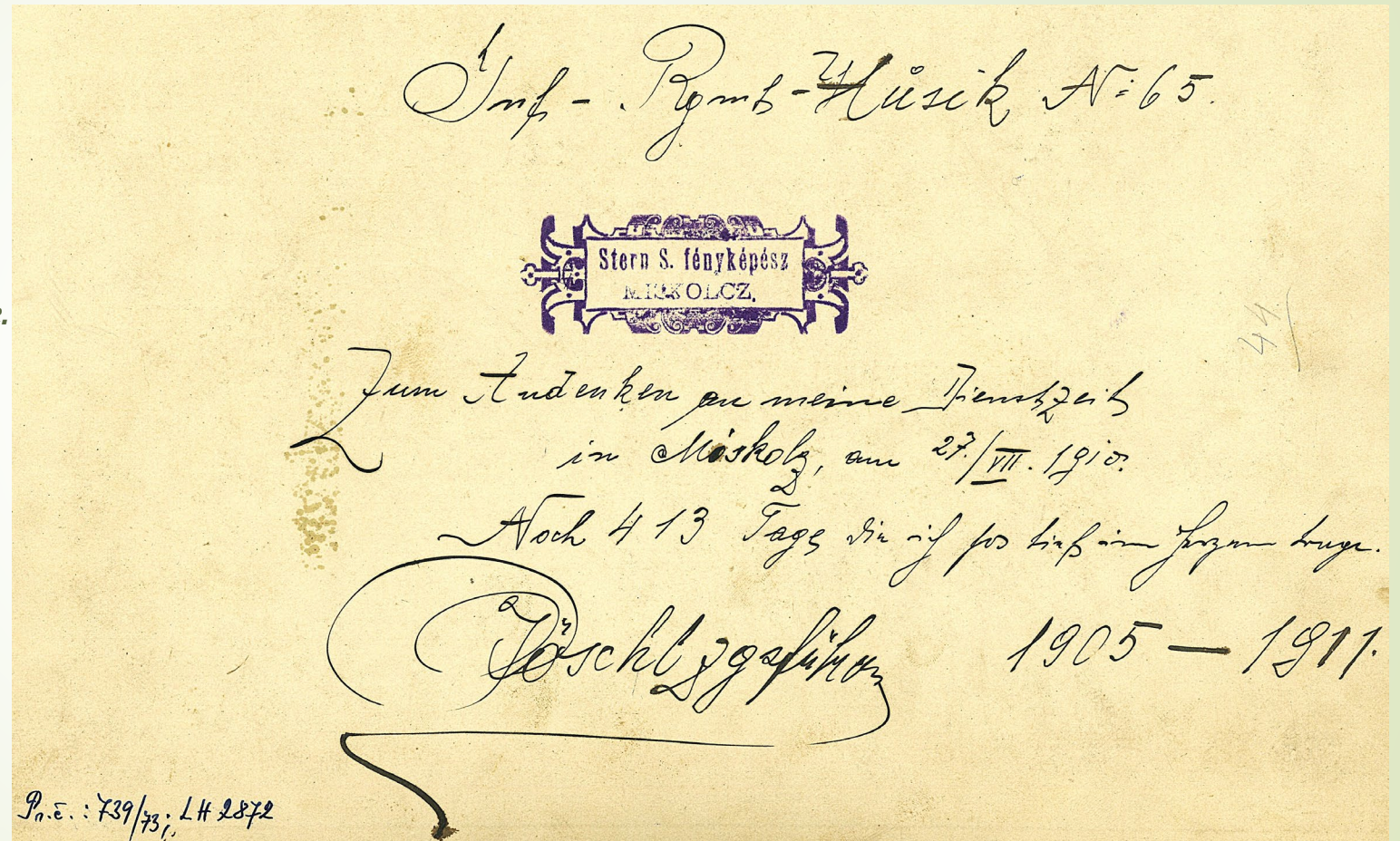
► Preklad:

Peší pluk - Hudba č. 65

Na pamiatku mojej služby v Miškolci, 27.07.1910

Ešte 413 dní, kým zhodím uniformu, ktorú nosím.

Ján Pöschl čatár 1905 - 1911

Tabuľka 1 – Obdobie pôsobenia Jána Pöschla vo vojenskej uniforme 1905-1918

Rok	Miesto	Inštitúcia, pôsobenie	Zaradenie
1905-1908	Miskolc	Vojenská hudobná škola	Žiak - vojenská hudobná škola /VHŠ/
1908-1911	Miskolc	Peší pluk č.65 Miskolc	Absolvent VHŠ; Vojenský hudobník 65. pešieho pluku
1914-1918	Krakov	1. svetová vojna	Dirigent Vojenského frontového divadla, neskôr kapelník 114. pešieho pluku

Roky 1919-1961 strávené v Prešove

12

Vznik Československa 28.10.1918 a koniec 1. svetovej vojny 11.11.1918 prežil Ján Pöschl podľa všetkého v 114. pluku, ktorý sa nachádzal v Krakove. Je poslednou stopou pôsobenia Jána Pöschla pri vojenskej hudbe po skončení 1. svetovej vojny. Potom už záznamy kedy vojenskú hudbu opustil absentujú.

O existencii 114. pluku, v ktorom Ján Pöschl pôsobil ako kapelník počas 1. svetovej vojny, ktorému velil Antal Lehár (brat Franza Lehára) ako profesionálny dôstojník je známe, že po skončení prvej svetovej vojny presunul svoj pluk na maďarské územie, /[https://epsilon.sk -osobnosti- franz-lehar/](https://epsilon.sk/osobnosti/franz-lehar/). Táto informácia nasvedčuje, že sa s plukom mohla presunúť aj vojenská hudba, čo je pravdepodobné, že vojenská hudba nepôsobila v Prešove. Zo spomienok Jána Pöschla je jasné, že v čase vyhlásenia Slovenskej republiky rád v júni 1919 pôsobil v Prešove.

Na vyhlásenie Republiky rád (16.06.1919) si Ján Pöschl spomína takto: *Boli to slávne chvíle. No kultúrny život v tom čase v Prešove utíchol. Nepracoval ani náš ochotnícky súbor a hudobné orchestre.* (Míča 1959). Prehľad o živote a pôsobení Jána Pöschla od roku 1919 v Prešove dokumentujeme v tabuľke 2.

Vyhlásenie Republiky rád sa spája s Jánom Pöschlom s mimoriadnou udalosťou. Ján Semko vo svojej diplomovej práci (1968 s.8) uvádza: *16.VI.1919, usporiadali členovia RKS v Mestskom divadle slávnostnú akadémiu. Pretože dychová hudba ešte v Prešove nejestvovala, poverili Pöschla nacvičiť Internacionálu s cigánskou hudbou. Maďarskí vojaci priniesli so sebou do Prešova „Červené noviny“ (Vörös ujság), v ktorých bola Internacionála i s textom. Raritou bolo, že František Balík, mestský nosič, ju preložil do šarištiny, rozmnožil, aby ju robotníci mohli spievať.*

V Slovenskom biografickom slovníku IV. zväzok M-Q, 1990, s.526 je uvedené, že od roku 1919 bol Ján Pöschl aj kapelníkom vojenskej hudby v Prešove. Údaj nie je vierohodný ani potvrdený v žiadnych dostupných dokumentoch.

Verziu vyvracia aj nasledujúca spomienka samotného Jána Pöschla po návrate do Prešova v roku 1919. V spomienkach pri rozhovore s Jánom Pöschlom v Prešovských novinách z februára 1959 sa dočítame: *Po návrate do Prešova (rozumie sa po skončení 1. svetovej vojny) som sa dal znova do práce. Založil som a viedol Robotnícku hudbu. Bol to sláčikový orchester a hrali sme tri razy v týždni koncerty z klasických skladieb pre robotníkov. Neskoršie sme založili aj robotnícku dychovú hudbu. (Míča 1959).*

Z originálu listu Karola Beisetzera zo dňa 4. apríla 1968. ktorý uvádza Semko vo svojej diplomovej práci (1968 s.94) sa dočítame: Jána Pöschla som poznal v roku 1919 keď pri zriadení tanečnej školy Wolgom a Knapikom na klaviri účinkoval, keď že inej zárobkovej možnosti nemal. Tam ako mladenci pri rozhovoroch dal nam návrh, aby sme si založili hudbu, kde by nás potom mohol učiť.

Ako uvádza Bohumil Pešek (2006), od roku 1919 postupne vzniklo 12 posádkových hudieb v najvýznamnejších posádkových mestách. Medzi posádkové mestá patrilo aj Prešov, kde po vzniku republiky pôsobila vojenská hudba posádkového pluku, ktorej kapelníkom bol Bohumil Pasovský (od roku 1920 hudba 20. pešieho pluku v Michalovciach). Z toho je viac ako pravdepodobné, že Ján Pöschl nebol kapelníkom vojenskej hudby v Prešove.

Z archívnych prameňov sa dôveryhodne dozvedáme, že dňa 08.12.1919 stojí Ján Pöschl pri zrode súboru, ktorý už v roku 1920 dostáva názov Robotnícka hudba. Prvý orchester bol sláčikový (Humeňanský 1969).

V období 20-tych rokov ako slobodný umelec-živnostník si často zarábala hraním na tanečných zábavách s cigánskymi kapelami v rôznych nástrojových zoskupeniach, ľudovými hudbami počnúc a salonnými orchestrami končiac (Matúš 1999).

Významný medzník v oblasti hudobnej činnosti Jána Pöschla v Prešove sa začína 18.03.1921. Vzniká dychová hudba Robotníckeho kultúrneho spolku, ktorého je zakladateľom a kapelníkom. Postupne vedie spevokoly, amatérsky divadelný orchester. Plných štyridsať rokov svojho života zasvätil dychovej hudbe Robotníckeho kultúrneho spolku (ďalej len RKS), s ktorou prežil krásne, ale aj ťažké roky. Bol velebený, ale aj prenasledovaný za svoj postoj a sympatie k robotníkom získal prezývku Červený kapelník.

Záverom tejto pasáže, týkajúcej sa pôsobenia Jána Pöschla ako kapelníka vojenskej hudby v Prešove, môžeme skonštatovať, že niektorí autori, novinári uvádzajú nepresné a nepodložené informácie o tejto činnosti Jána Pöschla.

Z preštudovaných dostupných dokumentov, článkov, ktoré sú fundované, môžeme uviesť, že Ján Pöschl nebol nikdy kapelníkom vojenskej hudby v Prešove.

Veľmi úzko spolupracoval s Mikulášom Moyzesom, s ktorým vyrastal v susedstve. Ján Pöschl býval na Ulici Horná okružná cesta, (dnes Vajanského) a Mikuláš Moyzes pod vodárenskou vežou, Konstantin utca, (dnes Metodova ulica). Mikuláš Moyzes prišiel do Prešova v roku 1908 na miesto profesora na dievčenskom učiteľskom ústave v Prešove kde pôsobil do roku 1932. Okrem spevu a hudby, vyučoval slovenčinu. Od roku 1921 až do roku 1929 bol aj riaditeľom Hudobnej školy v Prešove. Spolupráca týchto dvoch významných osobností Prešovského hudobného života trvala od roku 1921 do roku 1944 (Tarjányi st. 1987).

Neskôr sa stretával s jeho synom Alexandrom Moyzesom, ktorý pôsobil v Prešove do ukončenia maturity na reálnom gymnáziu. V roku 1925 odišiel študovať na konzervatórium do Prahy. Obaja udržiavali až do smrti Jána Pöschla veľmi srdečné vzťahy. Dôkazom ich úprimnosti a vzájomnej úcty bola skutočnosť, že pri poslednej rozlúčke s Jánom Pöschlom sa s ním pred Divadlom Jonáša Záborského v Prešove lúčil Alexander Moyzes.

Dňa 17. septembra 1921 bola v Prešove otvorená prvá slovenská Mestská hudobná škola. Je potrebné spomenúť, že okrem Mikuláša Moyzesa a jeho syna, Ján Pöschl neudržiaval v období rokov 1921-1951 pracovné styky ani úzku spoluprácu s riaditeľmi na vtedajšej Mestskej hudobnej školy v Prešove. (pp. A. Kubišta, J. Brabec, M. Vilec, O. Musil).

Neangažoval sa, ani nezapájal, do vzniknutých hudobných telies, ktoré počas rokov 1920 až 1942 pôsobili v Prešove. Prešovská filharmónia(1932-1935), ktorú dirigovali J. Brabec a po ňom M. Vilec; spevokol Smetana(1920-1938) so zbormajstrami A. Kubištom, R. Voborským. V roku 1940 namiesto spevokolu Smetana vznikol Spevokol slovenských učiteľov. Sprvoti mal mužský zbor a miešaný zbor, ktoré sa v roku 1942 zlúčili. Zbormajstrom sa stal František Prášil (Potemrová 1965).

Ján Pöschl sa sústreďoval na vlastné koncerty a ochotnícke operetné predstavenia v podaní robotníckych ochotníckych súborov, ktoré viedol t.j. dychovú hudbu, spevokoly.

Pod jeho vedením účinkovali v meste aj dva známe spevácke zbory – robotnícky spevokol Lýra (1921-?), ktorého prvý koncert sa konal 26.02.1922 a spevokol prešovských tlačiarov Gutenberg (1930 – 1939). Prvý koncert prešovského spevokolu tlačiarov sa konal 30.11.1930 vo veľkej dvorane „Čierneho orla“ (-k. 1930). Za zmienku stojí uviesť, že v roku 1923-1924 viedol remeselnícky spevokol, ktorý nemal oficiálny názov. Bol to mužský spevokol a fungoval asi rok (Semko, 1968 s.68).

Aj keď v čase druhej svetovej vojny Hudobná škola v Prešove fungovala Ján Pöschl neprejavil záujem spolupracovať s vtedajším riaditeľom Hudobnej školy Michalom Vilecom (1939-1945).

Od roku 1939 do roku 1945 pôsobil ako kontrabasista v prešovskom rozhlase. V čase 2. svetovej vojny Ján Pöschl učil ako súkromný učiteľ a tvoril menšie klavírne skladby piesňovej formy, ktoré sú viac menej neznáme a stali sa majetkom súkromných osôb.

Významnou mierou sa pričínal o rozvíjanie tradícií divadelného ochotníctva v Prešove pred druhou svetovou vojnou. Po druhej svetovej vojne s členmi Robotníckej hudby Proletkult pomáhal postaviť sa na nohy obidvom prešovským divadelným scénam. V roku 1946 z ochotníkov, členov Proletkultu vzniká pod vedením Jána Pöschla divadelný orchester v Ruskom, neskôr Ukrajinskom národnom divadle (dnešné Divadlo Alexandra Duchnoviča) a od júna 1945 v Slovenskom divadle v Prešove (dnešné Divadlo Jonáša Záborského). Divadelný orchester mal len jedenásť hráčov: 3 husle, 1 violončelo, 1 kontrabas, 1 klavír, 2 trúbky, 2 klarinety (saxofóny) a 1 bicie. (Tabuľka 3)

V Slovenskom divadle v Prešove odohral so sláčikovým orchestrom v rokoch 1945-1948 N.V. Gogoľovú *Ženbu* ako spevohru; F.R. Hervého *Mam'zelle Nitouche*, klasickú operetnú lahôdku; F. Lehárovú *Zem úsmevov*, operetu; Gilbertovú *Malá hriešnica* tzv. Comic oper; I.O. Dunajovského *Volný vietor*, opereta, ale už spolu s dychovou hudbou. V Ukrajinskom národnom divadle v Prešove, sláčikový orchester v rokoch 1946-1949 odohral od M. Lysenka: *Natálka – Poltavka*, spevohra; M. Starickij: *Oj, nechodi, Hricu*, hudobná dráma (Tarjányi st. 1987). Vo vyššie uvedených hudobných dielach sa prejavila zručnosť Jána Pöschla, ako upravovateľa, inštrumentátora.

Od 1. augusta 1948 vedenie Slovenského divadla angažovalo vlastný salónny orchester. Podarilo sa získať kvalitný orchester, ktorý zvládol aj náročnejšie hudobné hry. Dirigentom 12 členného orchestra sa stal Bohuš Slezák (Ryban 1948).

Po poštátnení Hudobnej školy v Prešove, v roku 1951, bol Ján Pöschl jej riaditeľom až do roku 1961 (september 1951 až marec 1961). Žiaľ záujem detí a rodičov o hru na dychové nástroje bol nepomerne malý, a tak Robotnícka dychová hudba RKS trpela naďalej nedostatkom kvalitných muzikantov. Počas obdobia, keď bol riaditeľom Hudobnej školy v Prešove, zaznamenávajú žiaci prvé úspechy na súťažiach hudobných škôl, ako aj na súťažiach tvorivosti mládeže.

Vyučoval žiakov na sláčikových aj dychových nástrojoch. V roku 1954 založil žiacky sláčikový orchester, ktorý bol najaktívnejším telesom školy. Najznámejšou skladbou v interpretácii tohto telesa bola úprava piesne Mikuláša Schneidera-Trnavského: *Ružičky*. Celá škola žila bohatým hudobným životom, učitelia mali možnosť sebarealizácie v kultúrnych inštitúciách a umeleckých súboroch, ktoré pôsobili v škole, ale aj mimo nej.

V školskom roku 1951/1952 mala škola 700 žiakov, ktorým sa venovalo 10 učiteľov, zamestnancov hudobnej školy, a 14 externých učiteľov. Ján Pöschl svojou autoritou, odbornosťou a umeleckým cítením povýšil túto hudobnú školu na „inštitúciu umenia“.

Viacerí žiaci Hudobnej školy v Prešove neskôr študovali na konzervatóriách, boli členmi hudobných telies, popri prípade stali sa hudobnými pedagógmi. Ján Pöschl, popri funkcii riaditeľa a pedagóga Hudobnej školy v Prešove sa naďalej intenzívne venoval dychovej hudbe RKS.

Po charakterovej stránke bol zásadový, dôsledný a precízny puntičkár výbušného temperamentu (Tarjányi st. 1987).

Busta Jána Pöschla

Tabuľka 2 - Pobyť a umelecká činnosť Jána Pöschla v Prešove
od júna 1919 do septembra 1961

Deň, mesiac, rok	Mesto	Inštitúcia, priestory, spolky hudobnej reprodukcie	Hudobné teleso, funkcia
Jún 1919	Prešov		Ochotnícky súbor, cigánske kapely; hudobný inštruktor
8. december 1919	Prešov	Széchenyiho kruh Klubová miestnosť RKS;	Vznik Robotníckej hudby- sláčikový orchester – kapelník, skladateľ
Obdobie 20. rokov /1920/	Prešov		Slobodný umelec-živnostník; cigánske kapely.
18. marec 1921		Klubová miestnosť RKS;	Vznik dychovej hudby RKS – kapelník, skladateľ
1922-1938	Prešov	Mestské divadlo	Korepetítor, dirigent Mestského divadla; Dychová hudba RKS; spevokoly
1939-1945		Prešovský rozhlas;	Hráč na kontrabas, súkromný učiteľ;
1945-1948	Prešov	Slovenské divadlo;	Korepetítor, dirigent divadelného orchestra zložený z ochotníkov
1946-1948		Ukrajinské národné divadlo	Kapelník, skladateľ dychovej hudby RKS
1949-1961		Klubová miestnosť RKS – Stalinova 70;	Učiteľ hudobnej teórie, hudobný nástroj;
1.sept.1951-5.sept. 1961	Prešov	Mestská hudobná škola; Hudobná škola;	Kapelník, skladateľ dychovej hudby RKS; Riaditeľ školy

Ján Pöschl ako primáš kaviarenskej - cigánskej kapely september 1920 - vo výreze /Prešov/

20

Prvý neprofesionálny divadelný orchester pôsobiaci v Slovenskom divadle v Prešove v rokoch 1945 -1948. Orchester mal 11 členov + dirigent. Ján Pöschl – vo výreze

21

Tabuľka 3 – Neprofesionálni hudobníci divadelného orchestra v Slovenskom divadle v Prešove 1945-1948

Členovia orchestra dirigent a hráči	Nástrojové obsadenie členov orchestra
Ján POSCHL	korepetítor, dirigent
Viliam TARJÁNYI	husle
Štefan BALÁŽ	husle
FORSPRECHER	husle
Karol ROLAND	violončelo
František ŠVAJDLER	kontrabas
Štefan JAŠŠO	klavír
Ján BURG	klarinet, saxofón
Jozef PORÁČ	klarinet, saxofón
Karol BEISETZER	trúbka
Jozef NOVOTNÝ	trúbka
Jozef BORODÁČ	bicie

Posledné chvíle života Jána Pöschla

23

Posledný augustový deň v roku 1961 vo večerných hodinách prišiel do bytu pána Viliama Tarjányiho, vtom čase na Hviezdoslavovej 8, pán Štefan Kohlmayer a oznámil, že Ján Pöschl leží po infarkte v nemocnici vo Valticiach. Na druhý deň sa pán Tarjányi a pán Novotný, členovia dychovej hudby RKS, vybrali na cestu do Valtíc. Cesta bola zdĺhavá a únavná (Tarjányi st. 1987).

Z písomnosti, ktoré má zachytené Viliam Tarjányi (1987) v osobnej korešpondencii sa dozvedáme: Pán Ján Pöschl bol na návšteve u svojho brata Jozefa v rodnom Linzi. Cestou k najbližšej rodine nebol celkom zdravý. Príbuzní ho nechceli pustiť domov, avšak trval na svojom, odísť späť do Prešova. Vracajúc sa pri prekročení hraníc a prestupovaní v Břeclave nastali zdravotné komplikácie. Závrat, pád a poranenie. Previezli ho do nemocnice vo Valticiach. Po ošetrení, sa podľa vlastných slov, cítil dobre.

Po príchode vyššie menovanej dvojice do nemocnice, bol Jani báči veľmi milo prekvapený. Napriek zdravotným ťažkostiam nebolo badať vážnosť jeho zdravotného stavu. Bol duševne čulý, s plnou nádejou na uzdravenie a skorého návratu domov. Pri lúčení plakal, nechal pozdraviť kolektív RKS, kolegov Hudobnej školy a známych. Po vyjadrení odborného názoru ošetrujúceho lekára, bola diagnóza jasná. Ak sa podarí zvýšiť krvný tlak, pacient bude zachránený (Tarjányi st. 1987).

Poobede v nemocnici navštívili Jána Pöschla, najlepší priateľ Dr. Pavel Kissóczy, učiteľ hudby (husle) na Hudobnej škole v Prešove a Jozef Kancír tajomník Združenie rodičov a priateľov školy. Boli to poslední kolegovia, ktorí komunikovali s Jánom Pöschlom počas života.

➤ **Ján Pöschl zomrel 05. 09. 1961 o 12. hod. vo Valticiach pri Břeclave.** Pohreb sa konal 8. septembra 1961 za prítomnosti viac ako tisícky obyvateľov Prešova a za zvukov vojenskej hudby. Lúčil sa s ním na vtedajšej Stalinovej ulici (dnes Hlavná ulica) pred Divadlom Jonáša Záborského v Prešove Alexander Moyzes. Pietnu pieseň zahral Symfonický orchester mesta Prešov pod taktovkou Rudolfa Šuláka, vtedajšieho šéfdirigenta Spevohry Divadla Jonáša Záborského v Prešove. Nad hrobom sa za kolektív dychového orchestra RKS rozlúčil Viliam Tarjányi st., Dr. Janečka, predseda ZRPŠ a spevokol Moyzes. Ján Pöschl je pochovaný na Mestskom cintoríne v Prešove.

Fotografie z pietneho aktu pohrebu Jána Pöschla. Na fotografii vpravo sa s ním lúči Alexander Moyzes – vo výreze /Stalinova ulica Prešov 8.09.1961/

Pietny akt z pohrebu Jána Pöschla. Smútočný sprievod mestom a rozlúčka nad hrobom.
Smútočnú reč v mene členov RKS čítal Viliam Tarjányi - vo výreze /Prešov 8.09.1961/

26

Náhrobný kameň Jána Pöschla a jeho manželky Amálie Pöschlovej. Prešovský cintorín

27

Tvorba Jána Pöschla

28

Ján Pöschl ako vojenský elév bol na takej vyspelej hudobnej úrovni, že dokázal inštrumentovať skladby Franza Lehára. Dychová hudba sa stala oblasťou, kde uplatnil svoj všestranný hudobný talent. Komponoval svoje skladby a učil hrať jednoduchých robotníkov. Vo svojej kompozičnej činnosti sa orientoval na populárnu, najmä dychovú hudbu (pochody, valčíky, polky). Okrem skladieb pre dychový orchester komponoval operety, predohry, skladby pre spev a klavír, kantáty pre sóla, zbor a orchester. Ako zručný inštrumentátor skomponoval veľa budovateľských piesní a inštruktívnych skladieb. Hudba, ktorú komponoval, bola veľmi obľúbená pre spevnú melódiu, ľudovú rytmiku, optimizmus a emocionálnu účinnosť.

Vo Vojenskej hudobnej škole v Miškovci (1905) zložil svoju prvú skladbu Pochod plukovníka Horthu, českého dôstojníka, ktorý bol Pöschlovým veliteľom. Ako vojak sa dostal s vojenskou dychovkou na Slovensko, /obec pri Košiciach/ kde sa zrodila jeho prvá pochodová pieseň Lesičku milý (Míča 1959).

O začiatkoch skladateľskej činnosti Jána Pöschla sa dozvedáme toto: „Prešov sa mi stal drahým mestom, domovom. Chodil som rád po jeho okolí a počúval spevy ľudu. A tak vznikali moje skladby.“ Zo začiatkov jeho komponovania pre dychový orchester sú známe nasledujúce skladby: zmes slovenských ľudových piesní pod názvom Pod Tatrou, Kapriola – kvapík; Pochody: Snaha, Spartakus, Svrne vpred, Spomienka na Štós, Pod zástavou mieru, Šarišan. Spomienka na Bardejov – valčík; Pod Čergovom – zmes ľudových piesní; Kvetuška – polka, Veselá Prešovčanka – polka a pod. (Míča 1959).

Skladateľská aktivita Jána Pöschla za prvých 20 rokov práce s robotníckymi telesami (1919-1939) vykazuje pozoruhodné výsledky v podobe cca 80 opusov, medzi ktorými sú slávnostné, smútočné pochody, polky, valčíky, čardáše, piesňové zmesi, fantázie, intermezza a iné (Matúš 1999).

Na mnohé príležitostné verejné vystúpenia jednotlivcov a kolektívov skomponoval technicky nenáročné skladbičky. Upravoval ľudové piesne alebo skladby iných skladateľov pre rôzne nástrojové obsadenia (Matúš 1999).

Pre dychové nástroje sú známe: Starý korheľ – sólo pre fagot, Verné družky – sólo pre dve trúbky, Mierová fanfára pre štyri trúbky. Bezplatne učil hrať jednoduchých robotníkov na dychových nástrojoch, čím šíril medzi mladými aj staršími tento hudobný žáner.

Okrem skladieb pre dychový orchester možno spomenúť: Tommy a spoločník (predohra pre symfonický orchester, opus 53, 1930). Vrcholom jeho inštrumentačných schopností bola úprava pre Národné divadlo v Košiciach opery *Záporožec za Dunajom* od Semjona Hulaka Artemovského. Po premiére tejto komickej opery pražské Hudební rozhledy napísali, že *počas interpretácie diela bolo cítiť, ako autor (Pöschl) stojí na brehu Dunaja a v bielych rukavičkách píše partitúru* (Tarjányi st. 1987).

Za najlepšiu svoju skladbu Ján Pöschl považoval *Kantátu Opora mieru* pre zbor a orchester. Skladbu skomponoval pre hudobno-spevácky súbor Moyzes so sprievodom orchestra. Skladba bola v roku 1953 súčasťou programu spevokolu Moyzes v rámci celoštátnej Súťaže ľudovej umeleckej tvorivosti v Brne (Tarjányi st. 1987).

Úspešnou bolo aj orchestrálne dielo so sólistami *V žiari reflektorov*. Skladba bola komponovaná pre symfonický orchester. V kruhu hudobných skladateľov pokladal, nestor dychovej hudby Karol Pádivý, za najlepšie dielo Jána Pöschla *Veselicu veselú...*

V rokoch 1923 – 1938 sa s hudobnými súbormi Proletkult zúčastnil na mnohých robotníckych slávnostiach na východnom Slovensku, kde absolvoval vyše 13 000 koncertných vystúpení, z čoho bolo asi 300 operetných predstavení s ochotníkmi.

Počas druhej svetovej vojny bola jeho hudobná tvorba obmedzená. Dychová hudba v podstate nefungovala. Ján Pöschl tvoril menšie klavírne skladby piesňovej formy, ktoré sú viac menej neznáme a stali sa majetkom súkromných osôb. Skladateľská tvorba Jána Pöschla po skončení druhej svetovej vojny sa začína rozvíjať až v roku 1949. Komponuje pochody: Pochod zväzákov; Prešovský pochod. Skladby pre spev a orchester: Májová pieseň; Pieseň päťročnice. Predohru: V žiari reflektorov, orchestrálna skladba so sólistami.

V Krajskom múzeu v Prešove, v dokumentoch evidujúcich osobné veci, listy, ocenenia, fotografie a notový materiál Jána Pöschla, sú uvedené aj skladby skomponované pre dychový orchester, spevokoly a sólové nástroje so sprievodom klavíra.

Mesto Prešov a jeho okolie mu boli inšpiráciou pri kompozičnej činnosti. Práve v Prešove vznikla väčšina jeho skladieb pre dychovú hudbu, sláčikový orchester, spevokoly.

Popri dirigovaní a komponovaní bol aj činným muzikantom. Hral na všetkých dychových nástrojoch. Neraz zaskakoval v dychovej hudbe ako hráč na niektorý nástroj. Bol výborným hráčom aj učiteľom v hre na husliach, kontrabase a klavíri.

Vznikom Dychového súboru Červená šatka v školskom roku 1959/1960 začal Ján Pöschl tvoriť a komponovať pre tento dychový súbor spočiatku nenáročné, jednoduché pochody. V prvom pochode *Pionieri, vpred*, ktorý bol písaný ľahkým štýlom v triu, zhudobnil známu budovateľskú pieseň *Mám záhradku, záhradôčku...* Druhý pochod je náročnejší, opäť v triu sa objavil motív, ktorý použil vo svojej budovateľskej piesni *Už vyšlo slnko*. Pochod nazval *V našom šíku bud'*. Pochody mali premiéru pri oslavách 70. narodenín Jána Pöschla (27.03.1960), ktoré mu zahral 30 členný Dychový súbor Červená šatka. Široká verejnosť si ich vypočula v podaní dychového súboru v 1. májovom sprievode roku 1960.

Mládežnícky dychový orchester ODPaM Prešov vďaka zakladateľovi, umeleckému vedúcemu, dirigentovi Viliamovi Tarjányimu si uctil pamiatku Jána Pöschla, skladateľa, dirigenta, nestora dychovej hudby v Prešove. V začiatkoch svojej umeleckej činnosti Mládežnícky dychový orchester ODPaM Prešov zaradľoval do svojho programu pravidelne skladby Jána Pöschla. *V našom šíku bud'*, *Pionieri vpred*, *Výletník*, *Pozdrav Banskej Bystrici (pochody)*; *Veselica veselá (zmes melódií)*; *Spomienka na Bardejov, (valčíková zmes)*; *Čardášová zmes*. Skladby odzneli na výročných koncertoch, nahrávkach v rozhlase, festivaloch dychových hudieb, verejných vystúpení, okresného a krajského kola Súťaže tvorivosti mládeže (Tarjányi ml. 2013).

V prvej rozhlasovej nahrávke Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM Prešov, ktorý sa nahrával v Československom rozhlase v Košiciach dňa 24.10.1962, zaznel od Jána Pöschla pochod *Výletník*. Dňa 30. 08.1963 opäť nahrávka v Československom rozhlase v Košiciach pochod *V našom šíku bud'*. Na festivale baníckych dychových hudieb v Rudňanoch v rámci predvedeného programu, ktorý natočil čl. rozhlas v Košiciach, zazneli v interpretácii Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM dňa 06.09.1964 medzi iným skladby od Jána Pöschla *Veselica veselá* a *Spomienka na Bardejov, valčíková zmes* (Tarjányi st. 1960).

Fotografie z osláv 70. narozenín Jána Pöschla - vo výreze /Prešov 27.03.1960/

32

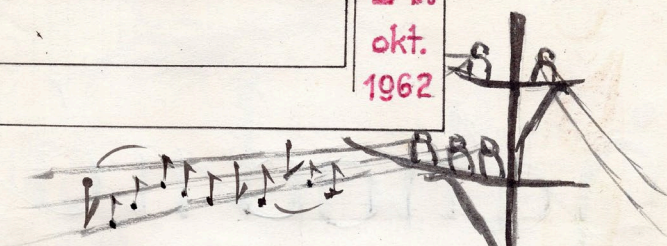
Prvé verejné nahrávky skladieb Jána Pöschla v Československom rozhlase v Košiciach.
Interpret skladieb Mládežnícky dychový orchester ODPaM Prešov /1962,1963/

33

57

ROZHLAS

24.
okt.
1962

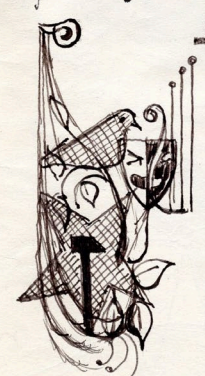

○ Súbor v tomto čase mal určitú popularitu. Čsl. rozhlas v Košiciach nás požiadal o nahrávku. Ponuku sme prijali. Po dôkladnej príprave dňa 24. okt. 1962 natočili sme nasledovný program: J. Pöschl: Vyletník pochod, K. Pádívý: Svietit Mesiac, Hopak a od toho istého autora Prvá polka. Natočený program mali sme možnosť vypočuť v krajom vysielaní!

festival v Bystrom.

Dňa 25. nov. 1962 uskutočnil sa oblasťný festival sbor spevu, tancov a hudby v Bystrom, okr. Prešov. Na tomto festivale sa zúčastnil aj dych. súbor pri ODPaM v Prešove. Za dobrých podmienok, v peknom prostredí, festival sa vydaril.

○ Prehvedaný repertoár splnil očakávanie. Orchester hral to, čo je v jeho silách. Obecnosť búrlivo odmenilo podaný výkon. Týmto výkonom súbor ukončil svoju činnosť za rok 1962 !!

79

Záver letnej činnosti

● Bohatú letnú, ako aj celoročnú činnosť 1962-63 doviedli sme v čsl. rozhlase v Košiciach. Dňa 30. aug. 1963 pozvali nás do štúdia, kde sme nahrali niekoľko skladieb z nášho repertoáru.

Bali to:

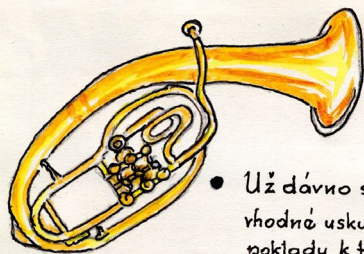
1. J. Pöschl: V našom áiku... , pochod
2. K. K. Chvatovský: Veselý trubač, sólista Z. Kačerík
3. Cimborá - Voříšek: Venček poddukelských piesní
4. E. Toman: Smer Praha, pochod.

Program striedavo dirigovali V. Tarjáni, J. Voříšek a J. Baldižor.

I. Verejný koncert Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM Prešov. Súčasťou programu boli skladby Jána Pöschla. /PKO Prešov 30.04.1963/

34

1. VEREJNÝ KONCERT

Už dávno sme snívali o tom, že bolo by vhodné uskutočniť verejný koncert. Predpoklady k tomu sme mali. Hlavným problémom bolo kedy? Konečne sme sa dohodli na termíne, asice 30. apríl, vpredvečer 1. mája. Pri organizovaní koncertu pracoval celý štáb ľudí, členovia združenia rodičov pri ODPaM, hlavne s. Sirovátková a s. Banko!

Koncert sa uskutočnil v sále PKO o 14⁰⁰ hod. Účasť sice nebola najlepšia, cca 200 ľudí, avšak podľa slov prítomných odborníkov splnil očakávanie.

Túto tradíciu by sme chceli udržať aj v budúcnosti!

PROGRAM

1. J. Pöschl: V našom štiku budú, pochod
2. K. Pödivý: Siatie Masiac a Hopak
3. K. Chvalovský: Veselý trubač, sólista Z. Káčerik
4. K. Pödivý: Prvý valčík a Prvá polka
5. K. Chvalovský: Večerná náhoda, sólo na pozoun P. Kolan
6. J. Pöschl: Veseľte sa veseľte
7. J. Seidl: Keď sa dvojca stratí
8. E. Tomán: Smer Praha, pochod

V prvej časti programu vystupovali sólisti a malé inštrumentálne skupinky.

Dirigovali: V. Tarjáni, M. Olejarník a J. Boldižár. Tarjáni dirigoval čísla 1, 4, 5, 6 a 8. Olejarník čísla 2, 7. Boldižár číslo 3.

Prínos Ján Pöschla pre dychovú hudbu

35

Ján Pöschl sa zaslúžil veľkou mierou o hudobný rozvoj Prešova a východného Slovenska v 20. až 60. rokoch minulého storočia ako pedagóg, hudobník, dirigent a skladateľ. Je považovaný za zakladateľa proletárskej kultúry v Prešove, jedným z tých, ktorí ako prví prispeli svojimi danosťami k formovaniu estetického a hudobného cítenia vtedajšej mladej generácie. V roku 1945 bol poverený dočasným vedením odbočky Hudobnej komory v Prešove pre východné Slovensko (Semko, 1968 s.11).

Ako hudobník z povolania, učiteľ, skladateľ a upravovateľ hrával so svojím dychovým orchestrom len vlastné skladby alebo skladby ním upravené. V tomto ohľade bol jednostranný, skoro ortodoxný, čím vypestoval u svojich zverencov pocit nenahraditeľnosti a jedinečnosti skladateľa a inštrumentátora (Tarjányi st. 1987).

Ján Pöschl časť svojho života venoval vzdelávaniu mladej a dychtivej generácie hudobníkov. Zviditeľnil Prešov v hudobnej kultúre a osobitne v tvorbe tradícií dychovej hudby. Hudobne upravil prekrásne ľudové piesne z oblasti Šariša a Spiša, čím pre nasledujúce generácie (nielen hudobníkov) zachoval kultúrne dedičstvo našich predkov. Vychoval a zasvätil do tajov dychovky svojho nástupcu Viliama Tarjányiho st., ktorý pokračoval v jeho začatej práci v oblasti dychovej hudby v Prešove.

Bol iniciátorom myšlienky založenia detského dychového orchestra, ktorý v septembri školského roku 1959/1960 zrealizoval Viliam Tarjányi, pedagóg, učiteľ na vtedajšej Jedenástočnej strednej školy Mudroňova ulica č. 20, Prešov.

V začiatkoch (rok 1959-1960) pomáhal pri výchove Dychového súboru Červená šatka, predovšetkým komponovaním skladieb pre začínajúci dychový súbor (pochody, zmes melódií, zmes valčíkových melódií).

pokračovanie /2/

Za celoživotnú vynikajúcu činnosť dirigentskú, skladateľskú a za obetavú verejnú činnosť mu udeľuje prezident Československej republiky vysoké štátne vyznamenanie Rád práce (30.04.1960).

Prínos Jána Pöschla pre dychovú hudbu počas rokov, ktoré prežil v Prešove, bol na toto obdobie veľkým vkladom nielen pre mesto Prešov, ale aj pre vtedajšie východné Slovensko. Dychovú hudbu RKS založil v roku 1921.

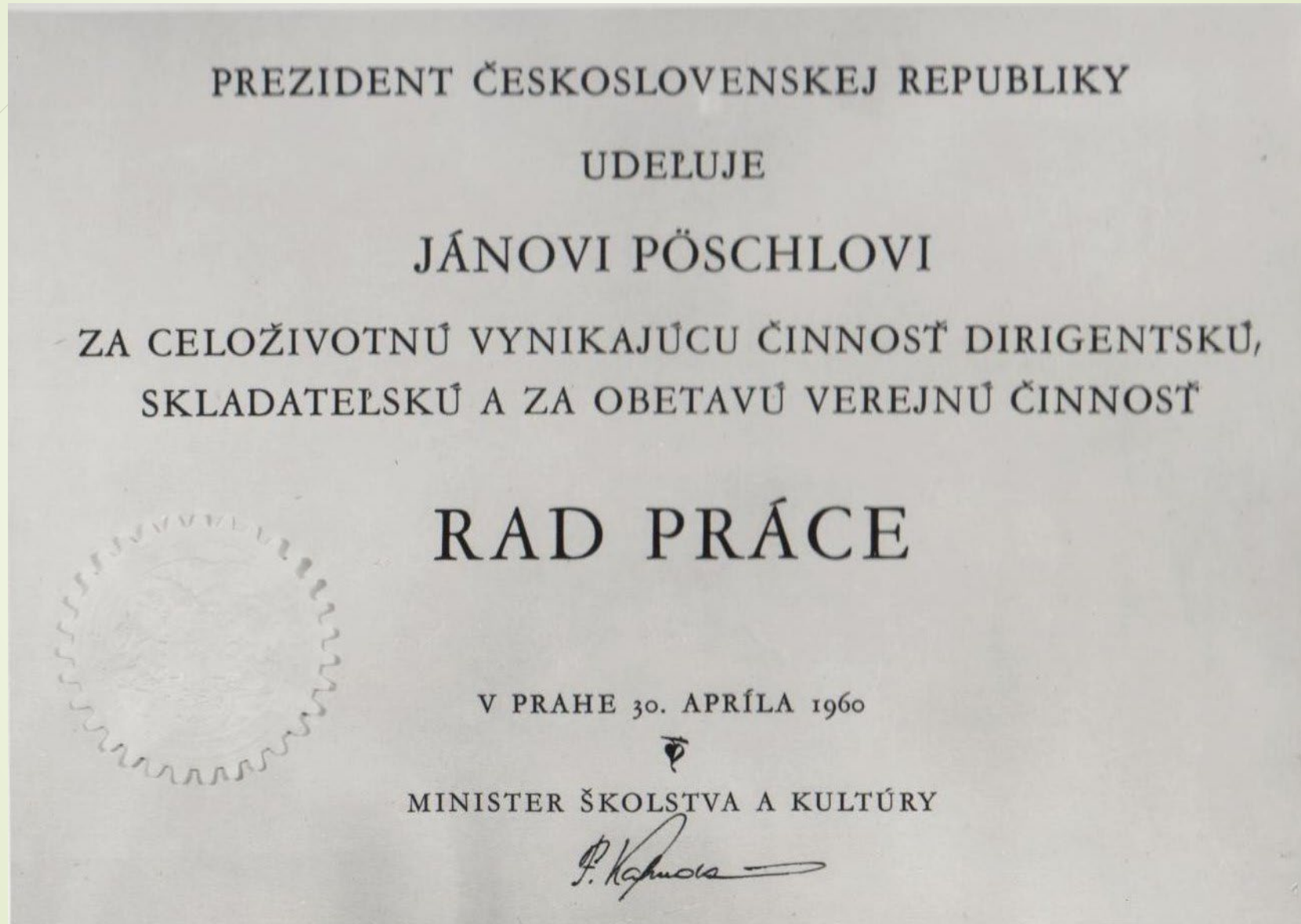
Mám zato, že nebyť vypuknutia 1. svetovej vojny (28.07.1914) by sa Ján Pöschl, ktorý prišiel do Prešova na trvalo pravdepodobne v roku 1911, zaslúžil o skoršie založenie dychovej hudby v meste Prešov. Predpokladom naplnenia tejto úvahy, bolo obdobie štúdia na husle, klavír, kompozícia u renomovaných profesorov, jeho ukončenie štúdia na vojenskej hudobnej školy v Miškovci v rokoch 1905 -1908 a pôsobenia vo vojenskej hudbe pešieho pluku č.65 v Miškovci v rokoch 1908 -1911.

Vo vojenskej hudobnej škole a pri súkromných hodinách zdokonaľovaní sa v harmónii a inštrumentácii, získal veľmi dobré odborné znalosti, ktoré neskôr využíval pri komponovaní a úprave skladieb. Najlepším dôkazom jeho inštrumentačných schopností bola skutočnosť, že inštrumentoval skladby veľkého operetného skladateľa Franza Lehára (Tarjányi st. 1987).

Ocenenia a uznania

37

- Počas života a po smrti mu boli udelené ocenenia, pocty a najvyššie vyznamenania.
- Bronzová plaketa na pamäť venovaná vďačnými ochotníkmi z Prešova pri príležitosti dirigovania operiet (26. 12. 1934).
- Diplom za záslužnú prácu udelený kolektívom Divadla Jonáša Záborského v Prešove (18. 12. 1959).
- Rad práce udelený prezidentom Československej republiky (30. 04. 1960).
- Pamätná plaketa udelená Byrom OV KSS a Radou MsNV v Prešove.
- Pamätná tabuľa odhalená v roku 1983 na priečelí domu č. 71, Ulici Slovenskej republiky rád /dnes na Hlavnej ulici/. Autorom pamätnej tabule je akademický sochár Július Machaj.
- 30. marca 1990 pri príležitosti 100. výročia jeho narodenia pripravilo Vlastivedné múzeum v Prešove výstavu pod názvom: *Prešovčan Ján Pöschl*.
- V 90. rokoch 20. storočia bola v časti mesta Prešov Na Rúrkach, po Jánovi Pöschlovi pomenovaná ulica.
- Dňa 16.11. 2000 pri príležitosti slávnostnej akadémie prevzal vtedajší riaditeľ Základnej umeleckej školy na Prostějovkej ulici č.23 v Prešove uznanie v podobe čestného názvu školy Základná umelecká škola Jána Pöschla . (Kronika mesta Prešov 2000, Zväzok XLI. , s.102).
- Dňa 09.06.2015 odhalenie busty Jána Pöschla vo foyer na ZUŠ Jána Pöschla na Prostějovkej ulici č.23 Prešov.

Dychová hudba RKS pri vernisáži výstavy 100. výročia narodenia Jána Pöschla. Pred budovou a vo vnútri budovy vtedajšieho Vlastivedného múzea v Prešove. Fotka vpravo: M. Kozlová, pracovníčka múzea a B. Beňovský, vtedajší riaditeľ múzea. /Prešov 30.03.1990/

Časť mesta Prešov Na Rúrkach - Ulica Pöschlova

41

Perličky zo života Jána Pöschla

43

- Kuriozitou jeho detských rokov bola skutočnosť, že chodil do štvrtej triedy ľudovej školy v Leondingu, 4 km od Linzu (Rakúsko), s Adolfom Hitlerom. Fotografia z týchto čias bola zavesená v pracovni Jána Pöschla. Po jeho smrti ju zobral brat Jozef do Rakúska.
- Ján Pöschl žil skromne. Dôverne sa nestýkal s nikým, raz za rok (na Vianoce) navštevoval rodinu Karabinových. Všetok voľný čas využíval na komponovanie, najradšej vo svojej pracovni. Občas vyšiel na vychádzku, obhliadku Prešova a radostne konštatoval prírastok nových objektov, budov a celých štvrtí. Pöschlovci boli bezdetní (Tarjányi st. 1987).
- Najlepšie jedlo bolo to, čo mu navarila manželka Amália (jeho Myšička) tzv. „džeba“. Alkohol vôbec nekonzumoval, ale veľa fajčil.
- Jednoduchí ľudia, robotníci, z ktorých založil Robotnícku hudbu a najbližší hudobníci ho oslovovali oveľa prozaickejšie – Jani báči....
- V čase zákazu dirigentskej činnosti v dychovej hudbe Proletkulte, nesmel dychový súbor viesť, ani nacvičovať. Bol označovaný ako „Červený kapelník“. Našlo sa *vtipné riešenie*: V jeho zastúpení viedol dychový súbor Jozef Novotný. Ján Pöschl stál vonku pod oknom skúšobne počúval a dával rady, čo treba zlepšiť, doladiť a technicky vylepšiť....
- Pri komponovaní pochodu, ktorý nazval *V našom šíku bud'*, pri inštrumentácii taktov 29 až 38 zomierala majstrovi manželka Amália. V partitúre sú tieto takty **vyznačené čiernym atramentom**. Pochod napísal 07.02.1960, jeho Amálka zomrela 19.02.1960.....

- Verzia textu Internacionály v šarištine, ktorá zaznela 16.06.1919 v Mestskom divadle pri slávnostnej akadémií, ktorú usporiadali členovia RKS. Interpretom hudby bola cigánska hudba. Text preložil do šarištiny František Balík, mestský nosič v Prešove.

Slovenský text Internacionály:

Ej, hor' sa sveta proletári,
Ej, hor' sa, hladom mučení!
Už sopka hnevu nášho žiari,
To bude výbuch posledný.
Rozboríme sveta starý základ,
Otroci, hor' sa k víťazstvám!
Zabráňme minulosti návrat,
Ľud bude vládnuť navždy sám.

Text Internacionály v šarištine:

**Stavajce utlačane rabi, stavaj ty lačný
proletár.**

**Hodzina naša uderila za šlebotu
bojovac.**

**Keť stary švet chceme teraz zvalic,
spolu braca poce s nami.**

**Ten švet še začina už buric, nebude
paňstvo nad nami.**

IV. trieda ľudovej školy v Leondingu, Rakúsko /18. apríl 1899/
Adolf Hitler v šiestom hornom rade – vo výreze. Ján Pöschl v treťom rade - vo výreze

45

Pochod: V našom šíku bud'. Skomponovaný Jánom Pöschlom / 07.02.1960/
Vo výreze takty, pri ktorých zomierala manželka maestra.

46

V našom šíku bud'!
Pochod. Ján Pöschl.

Aut. č.: 616/33; L.H. 2749

Trio

7. 2. 1960

Dychová hudba - Robotnícky kultúrny spolok v Prešove v období 1921-1961

47

Prvé informácie o histórii a účinkovaní Robotníckeho kultúrneho spolku v Prešove zaznamenávame v roku 1919. Robotnícky kultúrny spolok v Prešove vzniká v roku 1919 z radov členov Sociálno-demokratickej strany. V rámci samovzdelávacieho krúžku súhlasil Ján Pöschl s vedením hudby (Tarjányi, Bakajsová 2024).

Dňa 8. decembra 1919 v Széchenyi kör (budova niekdajšej predajne Knihy – Papiernictvo na I. poschodí) vzniká hudobný súbor, ktorý mal 24 členov a verejnosti sa predstavil 25. – 26. decembra 1919 prvým koncertom v Mestskom divadle (prvý orchester bol sláčikový). Úspech a ohlas prvého koncertu sláčikového orchestra bol nevídaný. V roku 1920 dostáva názov Robotnícka hudba. V jeseni 1920 sa prešovskí železničari rozhodli usporiadať v Čiernom orli /dnešné PKO-Čierny orol Prešov/ „Vinobranie“, z ktorého Jánovi Pöschlovi poskytli na zakúpenie starších dychových nástrojov 22 000 korún. Nové dychové nástroje sa podarilo získať zásluhou správcu Bosákovej banky Straku, ktorý poskytol pôžičku 40 000 korún (Humeňanský 1969).

Prvé vystúpenie mala dychová hudba RKS 18. marca 1921 pri príležitosti 50. výročia Parížskej komúny a 2. výročia diktatúry proletariátu v Maďarsku. Vlastná história dychovej hudby sa začína dňom 1. mája 1921, keď vyrukovala do prešovských ulíc a o piatej ráno zaznel po prvý raz prvomájový budíček (Humeňanský 1969).

Robotnícka dychová hudba už v roku 1921 hrala na 27 proletárskych pohreboch (základy Zboru pre občianske záležitosti). Mala vlastné koncerty, ľudové veselice, čajové večierky v klubovni. Hrávala väčšinou skladby Jána Pöschla alebo skladby v jeho úprave.

Robotnícka hudba spoluúčinkuje od roku 1921 aj pri divadelných predstaveniach ochotníckeho divadelného združenia. Prvý raz spoluúčinkovala vo veselohre Šupák (1921). Vzniká spolupráca medzi dirigentom Pöschlom, režisérom Štefanom Hrobárom a Jánom Bérešom, náčelníkom telovýchovnej jednoty FPT /Federovaná proletárska telovýchova/. Vystupovala aj v okolitých mestách: Košice, Sabinov, Bardejov, Rožňava, Kúpele Štós, Krompachy, Užhorode. Spoluúčinkuje pri masových cvičeniach FPT, prvomájových oslavách, tanečných večierkoch, výletoch do prímestských rekreačných lokalít – Borkuť (Humeňanský1969).

Od roku 1923 Dychová hudba RKS /Robotníckeho kultúrneho spolku/ niesla názov dychová hudba PROLETKULT. Roky 1925 – 1926 boli pre dychovú hudbu Proletkult najplodnejšími. Každú stredu sa konali koncerty. V roku 1926 usporiadala hudba baletný večer pod názvom Džungel v Mestskom divadle. Úspech bol nevídaný.

V roku 1936 bola v Prešove Mestská hudba, ktorú viedol Čenek Matouš. Bola založená proti Robotníckej hudbe Proletkult a predovšetkým pokrokovým myšlienkam Jána Pöschla, ktorý verne stál na čele robotníckej kultúry. V roku 1938 musel Čenek Matouš zo Slovenska odísť a Dychového súboru Mestskej hudby sa ujal opäť Ján Pöschl.

Počas druhej svetovej vojny (1939-1945) hudobníci opúšťali súbor, ktorý živoril pod zmenenými názvami ako Dedinská hudba, Odborové združenie hudobníkov Československa, Mestská hudba Prešov, Prešovské osvetové združenie. Tieto nerobotnícke názvy mali za cieľ udržať jadro v živote dychovej hudby a robotnícko-komunistické zásady v súbore, čo sa vďaka Jánovi Pöschlovi podarilo. Svoj pôvodný názov Robotnícky kultúrny spolok dostáva 3. novembra 1948 (Humeňanský1969).

Velkou udalosťou pre dychovú hudbu RKS bol zájazd do Prahy (1950) pri príležitosti 5. výročia oslobodenia našej vlasti, kde účinkovala na celoštátnych oslavách ako reprezentanti býv. Prešovského kraja.

40. výročie založenia RKS /1959/ vyvrcholilo slávnostnou prehliadkou skladieb Jána Pöschla v PKO – Čierny orol v Prešove. Raritou tejto slávnosti bol program, ktorý spočíval v interpretácii Pöschlových skladieb v podaní symfonického orchestra mesta pod taktovkou Rudolfa Šuláka, dirigenta orchestra DJZ v Prešove. Oslávenci boli v hľadisku ako diváci, čo bolo prvý raz, čo súbor RKS pasívne oslávil svoje narodeniny (Tarjányi 1987).

Do obdobia zvolenia právoplatného zástupcu kapelníka zaskakovali v neprítomnosti Jána Pöschla vo funkcii dirigenta členovia hudby: Matej Jendrich a neskôr Jozef Novotný. Bola to čestná úloha. Dňa 30. 09.1959 na návrh Jána Pöschla bol zvolený za jeho oficiálneho zástupcu Viliam Tarjányi, ktorý funkcie kapelníka a dirigenta sa ujíma až po jeho smrti. Do zvolenia bol hráčom na tenor, barytón a zástupcom kapelníka dychovej hudby RKS.

Pokles, čo sa týka hudobných akcií, nastáva príchodom vojenskej dychovej hudby z Košíc do Prešova v roku 1960. Dychová hudba RKS väčšinou účinkuje ako zložka Zboru pre občianske záležitosti pri MsNV v Prešove. Prioritou sa stávajú pohreby. Účinkovanie bolo bez významnejších podujatí.

Dňa 5. septembra 1961 Ján Pöschl zomiera a za kapelníka a dirigenta orchestra bol menovaný Viliam Tarjányi st., ktorý dychový orchester RKS dopĺňa mladými hudobníkmi z radov Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM Prešov, ktorý v 60.-90. rokoch predchádzajúceho milénia patril k absolútnej špičke mládežníckych dychových orchestrov v bývalom Československu.

Potrebné je uviesť na pravú mieru informácie *nemenovanej autorky*, ktorá vo svojom článku osobitne o tvorbe tradícií dychovej hudby uvádza: *Tá, pri jej súčasnej (myslí tým Dychovú hudbu RKS) stagnácii, zrejme nebude mať ani v dohľadnej dobe takú silnú osobnosť, akou bol práve Ján Pöschl. Aká bola realita a skutočnosť? Odpoveď je jasne napísaná v nasledujúcich riadkoch, ktoré popierajú výroky autorky a jej mylné informácie.*

Nový prílev veľmi kvalitných hráčov na dychových nástrojoch umožnil rokom 1961 napredovanie orchestra, zvýšila sa umelecká úroveň, repertoár sa obohatil o náročné skladby. Pod vedením Viliama Tarjányiho Dychový orchester RKS zabezpečuje výchovné koncerty na prešovských základných deväťročných školách. Dostáva sa do povedomia nielen v meste Prešov, ale začína mať pevné miesto v kruhoch odborníkov, znalcov, skladateľov a dirigentov dychových hudieb na Slovensku.

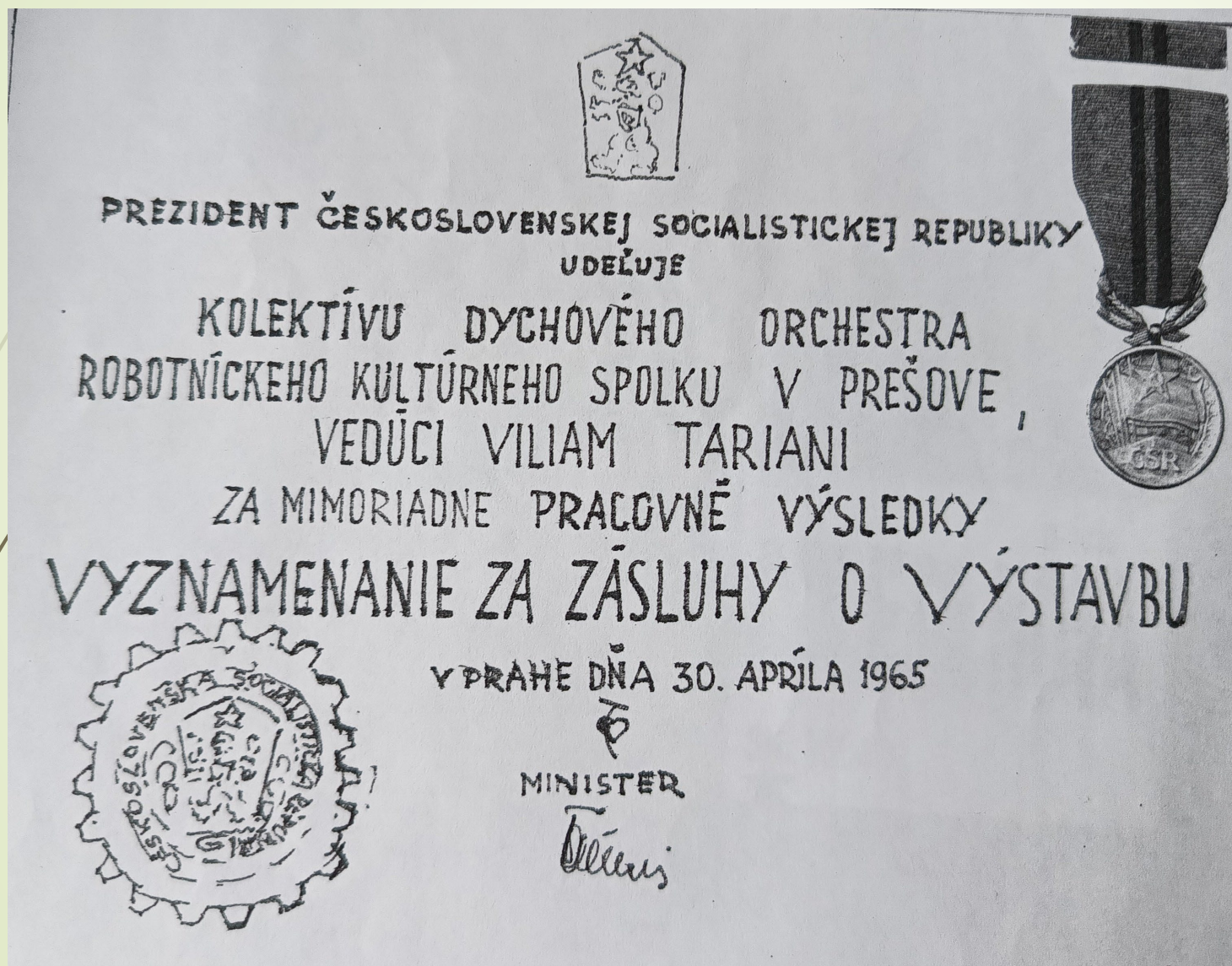
Na jar v roku 1964 natočil bratislavský filmový štáb krátkometrážny film *Deň sviatočný* o práci Zboru pre občianske záležitosti so zábermi programovej činnosti dychovej hudby RKS. Roky 1962-1965 pod taktovkou Viliama Tarjányiho možno hodnotiť ako veľmi úspešné a plodné v umeleckej činnosti dychového orchestra RKS. V máji 1965 udeľuje prezident ČSSR kolektívu Dychového orchestra RKS za mimoriadne pracovné výsledky štátne vyznamenanie *Za zásluhy o výstavbu*.

Viliam Tarjányi, zakladateľ, umelecký vedúci, skladateľ a dirigent Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM v Prešove, získaval najvyššie ocenenia v rámci súťaží, festivalov dychových orchestrov. V rokoch 1961 – 1967 bol kapelníkom dychového orchestra RKS Prešov. Patril k vysoko uznávaným odborníkom zo strany renomovaných českých a slovenských skladateľov v oblasti dychovej hudby v rámci bývalého Československa.

Veľmi dobrú umeleckú činnosť si udržal dychový orchester RKS Prešov až do konca 90. rokov 20. storočia počas kapelníkov, dirigentov (pp. Štefan Varga; PaedDr. Michal Olejarník; Anton Nahacký).

Napodobenina originálu štátneho vyznamenania udelená kolektívu Dychového orchestra
Robotníckeho kultúrneho spolku v Prešove pod vedením kapelníka Viliam Tarjányiho
(Košice 5.mája 1965)

51

Genéza názvu Dychovej hudby RKS Prešov

52

- 8.12.1919 – vznik hudobného súboru (prvý orchester sláčikový). V roku 1920 dostáva názov Robotnícka hudba.
- V jeseni 1920 – zakúpenie dychových nástrojov. Prvé vystúpenie Dychovej hudby RKS 18.03.1921. Dátum sa môže považovať za vznik dychovej hudby RKS. Širokej verejnosti sa predstavila 1. mája 1921, čím sa začína písať vlastná história dychovej hudby.
- Od roku 1923 – názov Dychová hudba Proletkult.
- V roku 1933 – 1938 vznik Mestskej hudby, kapelník Čenek Matouš odporca RKS a „úhlavný nepriateľ“ Jána Pöschla.
- 1939 – 1945 niekoľko názvov: Dedinská hudba, Odborové združenie hudobníkov Československa, Mestská hudba Prešov, Prešovské osvetové združenie. Opäť kapelník Ján Pöschl.
- 03.11.1948 – pôvodný názov Dychový orchester RKS.
- 1994 – premenovaná na Dychový orchester Jána Pöschla.
- 2011 – ukončenie existencie Dychového orchestra Jána Pöschla.

Prvá robotnícka hudba - sláčikový orchester /1919/

53

Dychová hudba RKS v Prešove. Ján Pöschl – vo výreze.
Vpravo v dolnom rohu pes Rigo - vo výreze /rok 1922/

54

Dychová hudba Proletkult v Prešove v období najvyššej umeleckej úrovni /1925-1926/
Ján Pöschl - vo výreze

55

Dychová hudba Proletkult v Prešove pri oslavách Dňa matiek /21. 03. 1939/

56

Dychový súbor RKS v Prešove /1955/

57

Dychová hudba RKS /01.05.1956/

58

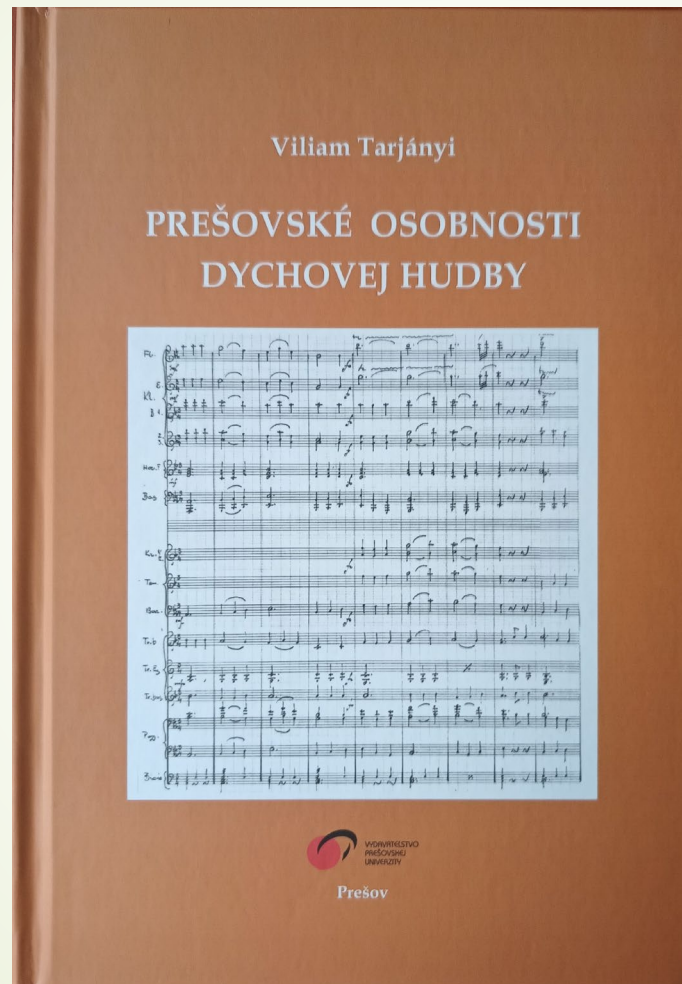
Perličky zo života dychovej hudby RKS

59

- Veľký bubon v začiatkoch nenosil muzikant hrajúci na tento nástroj pred sebou na ramene. Súčasťou dychovej hudby bol malý vozík, do ktorého sa zapriahal koník (pri vojenskej hudbe) alebo pes /civilné hudby/.
- Výber psov bol veľmi náročný a dôkladný. Niektoré psy pri prvom údere na bubon a činely sa tak vyľakali, že zutekali najkratšou cestou.....
- V dychovej hudbe RKS mal svoje miesto pes Rigo. Poznal svoj nástroj dokonale podľa pachu. Stalo sa však, že pri pochode niekedy bubon hral čím ďalej, tým slabšie a že nehral do taktu... Príčina bola jednoduchá, komická. Bubon s vozíčkom zastavil, pretože pes Rigo musel si odľahčiť, vykonať svoju *psiu potrebu* bez ohľadu na miesto.
- V rokoch 1928 až 1929 nesmela dychová hudba verejne hrať. Pochodovali v sprievodoch mesta Prešov od Zeleného stromu, (budova dnešnej divízie) až po Hušták, dnes križovatka Sabinovská, po celej ceste s hudobnými nástrojmi, ale bez hrania...

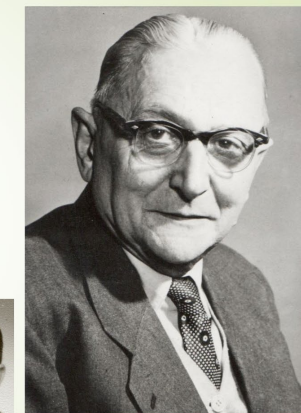
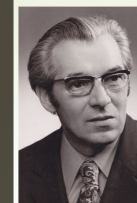
Súpis publikácií o živote a tvorbe Jána Pöschla a Dychovej hudby RKS

60

Prierez dychovej
hudby v Prešove –
20. storočie
predchádzajúceho
milénia

Viliam Tarjányi, Anna Bakajsová

Protagonisti publikácie o Jánovi Pöschlovi a Dychovej hudby RKS

61

- Doc. PhDr. František Matúš, CSc. (1936-2023), dlhoročný vysokoškolský učiteľ hudobnej výchovy, hudobný historik, vedecký pracovník, etnomuzikológ, publicista kníh o hudbe. Od roku 1964 do roku 2004 pôsobil na Pedagogickej fakulte v Prešove UPJŠ v Košiciach, neskôr Prešovskej univerzity v Prešove. Bol školiteľom, vedúcim diplomovej práce poslucháča Jána Semka, ktorý spracoval tému: *Hudobný a pedagogický profil Jána Pöschla (1968). Diplomová práca bola prvým komplexnejším a rozsiahlejším pohľadom o živote a pôsobení Jána Pöschla v Prešove.*
- Viliam Tarjányi, promován pedagóg (1915-1990), zaslúžilý pracovník kultúry, zakladateľ, umelecký vedúci, dirigent, skladateľ, Dychového súbor Červená šatka, neskôr Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM Prešov. Dlhoročný pedagóg, učiteľ hudobnej výchovy. Muzikant, hráč na tenor, barytón Dychovej hudby RKS od roku 1951. Od 1. septembra 1959 zvolený za zástupcu kapelníka tohto hudobného telesa. Od roku 1961 do roku 1967 kapelník, dirigent Dychovej hudby RKS Prešov. S Jánom Pöschlom dlhoročný priateľ, spolupracovník, kolega. Poznali sa od roku 1946 do roku 1961. Jeden z posledných členov dychovej hudby RKS, ktorý bol s Jánom Pöschlom počas života.
- Ing. Július Humeňanský (1922-1975). V rokoch 1928-1941 žiak na husle, violu, klarinet a heligón u Jána Pöschla. Od roku 1951 do roku 1975 muzikant, hráč na heligón F dychovej hudby RKS. Autor brožúry 50 rokov dychového orchestra RKS, nositeľa štátneho vyznamenania „Za zásluhy o výstavbu“.
- PhDr. Viliam Tarjányi, PhD. (1954), popredný mediálny propagátor dychovej hudby na Slovensku. Muzikant, sólista a prvý hráč na 1. krídlovku B dychovej hudby RKS od roku 1968 do roku 1984. Pri príležitosti 70. narodenín (marec 1960) maestra, mal tú česť a poctu ako 6. ročný spolu so sestrou Ankou sa stretnúť a zablahoželať Jánovi Pöschlovi. Autor knihy a dokumentácie: *Prešovské osobnosti dychovej hudby; Prierez dychovej hudby 20. storočia predchádzajúceho milénia.*

Autor dokumentu

➤ **PhDr. Viliam Tarjányi, PhD.**

- *narodený 09.07.1954 v Prešove*
- *popredný mediálny propagátor dychovej hudby na Slovensku*

➤ **Umelecká, amatérska činnosť v dychových orchestroch:**

- **1966 – 1978 /1980-1984** člen, sólista Mládežníckeho dychového orchestra ODPaM v Prešove, prvý hráč na 1.krídlovku, 1. trúbku
- **1968 – 1978 /1980-1987** člen, sólista dychového orchestra RKS Prešov, prvý hráč na 1. krídlovku a prvý hráč na 1. trúbku
- **1970 – 1978 /1980-1987** člen Malých dychových orchestrov Sabinka Sabinov, Uzlový klub ČSD Prešov, prvý hráč na 1. krídlovku a prvý hráč na 1. trúbku
- **1978 – 1980** vojak-hudobník základná vojenská služba v Posádkovej hudbe Banská Bystrica, hráč na 1. krídlovku B

- **1979 – 1980** člen Malej dychovej hudby Selčianka Banská Bystrica, hráč na 1. trúbku B, doprovodnú, alternatíva hráč na 1.trúbku
- **1984 – 1987** umelecký vedúci, hrajúci dirigent Malej dychovej hudby Vukovanka Prešov, hráč na 1. trúbku
- **Zoznam publikácií z oblasti dychovej hudby a osobnosti dychovej hudby:**
 - TARJÁNYI, Viliam, BAKAJSOVÁ, Anna. 2000. *Bulletin - Mládežnícky dychový orchester*. Prešov: KUŠNÍR, 2000, 40 s.
 - TARJÁNYI, Viliam. 2013. *Prešovské osobnosti dychovej hudby*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, 149 s. ISBN 978-80-555-0806-1
 - TARJÁNYI, Viliam. 2016. *Pamätnica k 100. výročiu narodenia Viliama Tarjányiho*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2016, 167 s. ISBN 978-80-555-1557-1
 - TARJÁNYI, Viliam. 2017. *Svet plný nôt a obrazov*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017, 223 s. ISBN 978-80-555-1767-1
 - TARJÁNYI, Viliam. 2023. *Zápisky - „Dva roky prázdnin“ – Spomienky na základnú vojenskú službu*. Prešov: Štefan Staviarsky - Vašo 2023, 99 s.

- TARJÁNYI, Viliam. 2023. *Bulletin - Da Capo Malej dychovej hudby Selčianka*. Prešov: Štefan Staviarsky - Vašo 2023, 35 s.
- TARJÁNYI, Viliam. 2024. *Bulletin - Da Capo Malej dychovej hudby Selčianka*. 2. revidované vydanie. Prešov: Štefan Staviarsky - Vašo 2024, 37 s.
- TARJÁNYI, Viliam, BAKAJSOVÁ, Anna. 2024. *Prierez dychovej hudby v Prešove – 20. storočie predchádzajúceho milénia*. Prešov: Štefan Staviarsky a Fotoateliér KaF 2024, 67 s.

Literatúra

- HUMEŇANSKÝ, Július, 1969. 50 rokov dychového orchestra RKS, nositeľa štátneho vyznamenania „Za zásluhy o výstavbu“. Prešov 1919 – 1969. Prešov: Dom kultúry ROH v Prešove, 1969. 32 s.
- MATÚŠ, František, 1999. Acta Musicae Paedagogicae Universitatis Pressoviensis: vydané k 50. výročiu vzniku Pedagogickej fakulty v Prešove - Náčrt rozvoja hudobnej kultúry v Prešove v rokoch 1919-1939. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Kabinet hudobnej výchovy. s.113-133. [ISBN-80-88722-73-X](#)
- PEŠEK, Bohumil, 2006. Zdenko Mikula – vojenský hudobník a organizátor slovenských vojenských kapiel. Bratislava: Vojenská história, 2006, roč. 10, č. 2, s. 104 – 114
- POTEĽROVÁ, Mária, 1965. Prešov v období rokov 1938-1945. Hudobný život. In: dejiny Prešova 2. Sedlák, Imrich (ed.), Košice, 1965. s. 223-225.
- SEMKO, Ján, 1968. Hudobný a pedagogický profil Jána Pöschla. Diplomová práca. Prešov: UPJŠ v Košiciach, Pedagogická fakulta v Prešove, 1968. 100 s.
- TARJÁNYI, Viliam, st., 1960. Kronika dychového orchestra ODPaM Prešov, v poradí prvá (1. január 1960 – 31. december 1967). 201 s.
- TARJÁNYI, Viliam, st., 1987. Pohľady do minulosti. Prešov: Krajské múzeum v Prešove, LH – 5958, LH – 152/87, 1987. 28 s.
- TARJÁNYI, Viliam, ml., 2013. Prešovské osobnosti dychovej hudby. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2013, 149 s. [ISBN 978-80-555-0806-1](#)

- TARJÁNYI, Viliam, BAKAJSOVÁ, Anna. 2024. *Prierez dychovej hudby v Prešove – 20. storočie predchádzajúceho milénia*. Prešov: Štefan Staviarsky a Fotoateliér KaF 2024, 67 s.

Periodická tlač:

- KOZLOVÁ, M. 1990. Hral aj Chruščovovi. Zajtra otvorí v prešovskom múzeu výstavu Prešovčana Jána Pöschla. In: *Prešovský večerník*, 29. 03. 1990, roč. 1, č. 21, s. 3.
- KOŠUTHOVÁ, A. 2000. Spomienky na skladateľa, dirigenta a pedagóga Jána Pöschla nevybledli. In: *Prešovský večerník*, 31. 03. 2000, roč. 2, č. 76, s. 11.
- MÍČA, J. 1959. Profil svojrázneho umelca a človeka. Na posiedke s hudobným skladateľom Jánom Pöschlom. In: *Prešovské noviny*, február 1959. ISSN 0231- 6773
- RYBAN, P. 1948. Kultúra – Slovenské divadlo otvára šiestu sezónu. In: *Hlas ľudu*, 01.08.0948, roč.4, č.31, s. 3
- -k. 1930. Prvý koncert prešovského spevokolu tlačiarov. In: *Šariš*, 20.12.1930, roč. I, č. 49-50, s.9

Bibliografický odkaz:

- *Franz Lehár – epsilon* <https://epsilon.sk/osobnosti-franz-lehar>
- *Slovenský biografický slovník /od roku 833 do roku 1990/. Zväzok IV. M – Q*. Martin: Matica slovenská, 1990. 568 s. ISBN 80-7090-070-9

Fotografie:

- Fotografie a ilustrácie z kroník, archív Viliama Tarjányiho (s.18,25-27,32-34,38-39,41)
- Fotografie a textová časť, archív Krajského múzea v Prešove (s.8-10,20-21,40,53-58)
- Fotografiia a busta Jána Pöschla archív ZUŠ Jána *Pöschla*, Prešov (s.18, 42)
- Fotografiia Wikimedia Commons. Súbor: Hitler v škole 1899.jpg (s.45)

Zdroj: Vydané v Hitler, Ian Kershaw, Penguin / Flammarion 2008 (neznámy autor).

Prierez životom a hudobnou tvorbou Jána Pöschla

68

Autor:

PhDr. Viliam Tarjányi, PhD.

Jazyková úprava:

Mgr. Anna Bakajsová

Sadzba:

Fotoateliér KaF

v roku 2025

1. vydanie – Náklad 25 – Strán 68

Tlačiareň:

Fotoateliér KaF